

Povećano prisustvo i nova struktura poslovanja

Dr Anna Abalkina

Zamjenik šefa Katedre za međunarodnu ekonomiju i međunarodno poslovanje, Univerzitet za finansije u okviru Vlade Ruske Federacije, kandidat nauke

Grafikon 1: Učešće stranih investitora u ukupnom zakonskom kapitalu ruskog bankarskog sistema, u %
(Izvor: Banka Rusije)

Prisustvo stranih banaka u Rusiji povećano je tokom prolekle decenije, kao što se može vidjeti na Grafikonu 1. Najbrži rast zabilježen je od 2005. i u prvom kvartalu 2009. godine kada je njihovo učešće dostiglo najviši nivo od 31,19% ukupnog zakonskog kapitala u ruskom bankarskom sistemu. Sa stabilizacijom ekonomske i političke situacije nakon krize iz 1998. godine i povećanjem ličnih prihoda i prihoda u ekonomiji rasla je i tražnja za bankarskim uslugama. Sve to dovelo je do većeg prisustva stranih banaka u Rusiji.

Banke iz zapadne Evrope i SAD predstavljaju glavne investitore u bankarski sektor Rusije. Međutim, banke iz Azije i kreditne institucije iz zemalja Komonvelta postale su aktivnije proteklih godina.

Strane banke koriste različite strategije za postizanje svojih ciljeva u Rusiji kroz portfolio investicije ili sticanjem kontrolnog učešća u kapitalu domaćih banaka. Stanje na dan 1. jul 2010. pokazuje da od 219 kreditnih institucija sa učešćem inostranih investitora, 24 je bilo pod kontrolom nerezidenata (npr. > 50% vlasništva u početnom kapitalu), a 81 je u potpunom vlasništvu stranih investitora.

Sa popuštanjem barijera za ulazak inostranog bankarskog kapitala i kako je zemlja postajala privlačnija za investicije a bankarsko tržište se sve više razvijalo, strane banke koje posluju u Rusiji revidirale su svoje metode ekspanzije u prolekle dvije decenije.

Tokom '90-ih godina prošlog vijeka, strane banke proširile su svoje učešće prvenstveno otvaranjem svojih predstavništava koja, međutim, nijesu operativne filijale matičnih banaka, ili osnivanjem supsidijarnih lica (greenfield investicije). Preuzimanje domaćih kreditnih institucija (brownfield investicije) kao način za postizanje ekspanzije nije bilo toliko popularno zbog ograničenja na kupovinu postojećih banaka i nepostojanja volje stranih kreditnih institucija da poboljšaju slabu domaću infrastrukturu.

Često je osnivanje nove kreditne institucije (greenfield investicija) upravljano i strategijom matične banke. U tranzicionim ekonomijama neke banke poput Citibank,

Godina	Banke sa učešćem stranih investitora	100% strano vlasništvo	> 50% strano vlasništvo
januar 1997.	152	13	10
januar 1998.	145	16	10
januar 1999.	142	18	12
januar 2000.	133	20	12
januar 2001.	130	22	11
januar 2002.	126	23	12
januar 2003.	126	27	10
januar 2004.	128	32	9
januar 2005.	131	33	9
januar 2006.	136	41	11
januar 2007.	153	52	13
januar 2008.	202	63	23
januar 2009.	221	76	26
januar 2010.	226	82	26
jul 2010.	219	81	24

Tabela 1: Strane banke u Rusiji, Izvor: Banka Rusije

Societe Generale, ABN Amro, otvaraju svoja supsidijarna lica u prvim godinama transformacije bankarskog sistema. Ovaj način razvoja stranih mreže posljedica je neophodnosti servisiranja njihovih tradicionalnih klijenata – transnacionalnih korporacija – u skladu sa strategijom 'slijedimo klijenta'.

Sredinom ove decenije, zajedno sa osnivanjem supsidijarnih lica, došlo je do učestale kupovine postojećih kreditnih institucija u Rusiji. Sve veća ekspanzija stranih banaka prvenstveno je posljedica liberalizacije bankarskog zakonodavstva koje je pojednostavilo transakcije spajanja i kupovine. Drugo, stabilizacija ekonomske i političke situacije u Rusiji dovela je do sve većeg interesovanja stranih kreditnih institucija za razvoj bankarskog poslovanja u ovoj zemlji. Tako sada strani investitori kupuju postojeće domaće

STRANE BANKE U RUSIJI

banke sa ogromnom mrežom filijala kako bi proširili svoje poslovanje sa stanovništvom. Ovo je takođe bilo neophodno zbog činjenice da se u Rusiji odobrenje za transakcije sa fizičkim licima daje tek dvije godine nakon registrovanja kreditne institucije.

Osnivanje filijala, kao oblika komercijalnog prisustva, nije postalo popularno u Rusiji. Istorijski gledano, dvije filijale stranih banaka (Anelik, Bank Austria) poslovale su u zemlji. Međutim, kasnije su transformisane u filijale. Iako osnivanje filijala sada nije formalno zabranjeno, Banka Rusije faktički ne izdaje odobrenja za njihovo osnivanje.

Strane banke koje posluju na ruskom bankarskom tržištu sprovede različite strategije. Tokom '90-ih one su se fokusirale na manji specifični dio tržišta i bavile su se transakcijama na tržištu kartija od vrijednosti. Njihovo poslovanje na "retail" tržištu bilo je ograničeno. U godinama novog milenijuma, supsidijarna lica svjetskih banaka proširile su obim svojih usluga kako bi postale univerzalne banke (Citibank Raiffeisenbank, Unicredit). Neke strane banke bave se samo pruženjem usluga pravnim licima Deutsche Bank, Dresdner Bank) ili fizičkim licima (DeltaCredit, RusFinance Bank, Home Credit and Finance Bank) ili razvojem investicionog bankarstva (Nomura, Morgan Stanley, Goldman Sachs).

Kao posrednici između nacionalnog i globalnih tržišta, strane banke u Rusiji postaju kanal za preraspodjelu kapitala između zemalja. Prije 2000. godine, strane banke su prvenstveno služile kao kanal za odliv kapitala. Međutim, ovaj trend je kasnije preokrenut. Porast ino obaveza stranih banaka postao je važan izvor njihove ekspanzije na ruskom tržištu.

Strane banke koriste pozajmice sa svjetskog tržišta kapitala i investicione aktivnosti. One su aktivni učesnici na međubankarskom kreditnom tržištu i 2009. učestvovali su sa 31,7% na ovom tržištu, a u nekim godinama ovo učešće je dostizalo i 33%. Prema ekspertima Centra za ekonomska istraživanja sa Finansijske industrijske akademije u Moskvi, strane banke imaju pozitivan uticaj jer redistribuiraju likvidnost u bankarskom sistemu Rusije.¹

Banke sa inostranim kapitalom imaju svoje specifičnosti u obavljanju kreditnih aktivnosti u Rusiji. Njihovi glavni klijenti su ogranci transnacionalnih korporacija i najveća ruska preduzeća, te stoga one zauzimaju najatraktivniji dio tržišta kreditiranja pravnih lica. Međutim, filijale banaka generalno djeluju kao posrednici između zajmoprimaca u Rusiji i matičnih banaka. Zajmodavaoci obično strane banke koje ne koriste uvijek intermedijaciju svojih filijala i odobravaju kredite riskim proizvođačima putem prekograničnog poslovanja.

Aktivnost stranih banaka u Rusiji ima sljedeće karakteristike. Prvo, one prvenstveno djeluju kao posrednici između ruskih i međunarodnih finansijskih tržišta. Međutim, glavni zajmodavci ruskim korporacijama su nerezidentne matične banke sa sjedištem u inostranstvu. Drugo, učešće stranih banaka kao finansijskih posrednika na ruskom tržištu (14,8% u ukupnim kreditima odobrenim nefinansijskim korporacijama) podudara se sa njihovim učešćem u bankarskom sektoru (18,3% u ukupnim sredstvima banaka). Treće, njihova uloga u distribuciji kapitala između privrednih sektora je ograničena jer njihovi najveći klijenti posluju u više industrijskih grana, takođe zbog smanjene diversifikacije ruske ekonomije.

Dakle, moguće je ocijeniti trenutno poslovanje stranih banaka tokom finansijske krize. Kada je kriza bila u punom zamahu, učešće nerezidenata u ruskom bankarskom sistemu značajno je variralo. Do 1. aprila 2009. njihovo učešće u ukupnom zakonskom kapitalu u bankarskom sektoru dostiglo je rekordni maksimum

od 31,19%. To je uglavnom zbog činjenice da su neke matične banke kanalisale svoje resurse ka povećanju početnog kapitala svojih filijala u Rusiji i da izgrade sopstvene rezerve. Međutim, do 1. januara 2010. učešće stranih banaka je značajno opalo, na 24,53%. Iako su nerezidenti i dalje uvećavali zakonski kapital svojih banaka, njegove stope rasta (21,6% u 2009.) bile su manje nego stope rasta zakonskog kapitala cijelog bankarskog sektora Rusije (41,2%). To je prouzrokovano značajnim ubrzanjem javnih sredstava u bankarski sistem i direktnim putem (porast početnog kapitala RosSelkhozBank od 45 milijardi rubalja) i kroz Agenciju za osiguranje depozita i Vnesheconombank (početni kapital East European Finance Corporation Bank uvećan je za 10 milijardi rubalja, a Svyaz Banke za 70 milijardi rubalja).²

Kriza 2008.-2009. uticala je na ekspanziju nerezidenata na ruskom bankarskom tržištu i po pitanju načina i obima. Od 2005. godine, da bi ušli na tržište, strani investitori su se opredjeljivali za kupovinu postojećih kreditnih institucija, ali 2009. su pomerali svoj fokus na registrovanje novih bankarskih institucija (Vietnam-Russia Joint Venture Bank, Goldman Sachs Bank, Sumitomo Mitsui Rus Bank, Hellenic Bank).

Kriza je često prilika za jeftino preuzimanje banaka. Međutim, nerezidenti u Rusiji su ostali uglavnom neaktivni. Prvo, kriza likvidnosti na međunarodnim tržištima dovela je do smanjenja i obima i broja transakcija spajanja i kupovine. Drugo, aktivna konsolidacija ruskog bankarskog sistema dovela je do velikog interesovanja najvećih nacionalnih kreditnih institucija (često državnih) koje imaju pristup resursima Banke Rusije. Treće, zadržavajući činjenica je ta da su najveći strani igrači već prisutni na ruskom tržištu, dok se ruske banke sa značajnim tržišnim učešćem ne nude na prodaju. Dugoročno gledano, to bi moglo dovesti do dolaska malih stranih banaka na rusko tržište.

Istovremeno, u 2008. i 2009. godini zaključeni su poslovi koji su započeti prije finansijske i ekonomske krize u Rusiji. Očekuje se da će ova kriza na neki način usporiti ekspanziju stranih banaka. Predviđa se da će transakcije spajanja i kupovine doživjeti ekspanziju u 2010. godini, ali investitori će biti male strane banke ili kreditne institucije iz zemalja koje su malo prisutne u Rusiji.

Neke banke sa stranim učešćem najavile su svoju namjeru da se povuku sa ruskog tržišta. Swedbank planira da prodao cijelo ili dio svog učešća u supsidijarnim bankama u Rusiji i Ukrajini, ali do sada je samo otpustila jedan dio kadra. Namjera da napuste tržište povezana je sa gubicima njihovih matičnih kompanija koje, s jedne strane nijesu u mogućnosti da podrže svoje filijale, a sa druge strane prodaju svoja sredstva u inostranstvu kako bi pokrile gubitke pretrpljene na drugim tržištima. Eksterni faktori takođe se nalaze iza prodaje nekvalitetnih sredstava ING Banke u Rusiji koja je polako zatvarala projekat životnog osiguranja i prodala ING Nedržavni penzijski fond. Poređenja radi, kriza iz 1998. imala je značajno veći uticaj na odluke stranih banaka da napuste rusko tržište i prouzrokovana je prvenstveno gubicima pretrpljenim u ovoj zemlji. Takvu odluku donijele su investicione banke poput Lehman Brothers, Goldman Sachs, Merrill Lynch i Nomura.³

Kriza je dovela do toga da strane banke smanjuju svoje regionalne razvojne projekte u Rusiji. U 2008. godini, broj filijala banaka sa 100% stranim vlasništvom uvećan je za 73 na 242 filijale, dok je u 2009. njihov broj umanjnjen za jednu filijalu.⁴

Banke sa stranim učešćem koje učestvuju sa oko 45% u svim eksternim pozajmama odobrenih bankarskom sistemu, smanjuju inostrano kreditiranje. Na početku 2009. godine, pozajmice sa međunarodnih tržišta kapitala usmjerene su ka ruskom među-

1 Filijale stranih banaka u Rusiji. The Industrialist of Russia. Special issue, 2007

2 Izvor: Banka Rusije, www.cbr.ru

3 Stranci odvođe filijale iz Rusije. Kommersant, 14. maj 2009.

4 Izvor: Banka Rusije, www.cbr.ru

STRANE BANKE U RUSIJI

bankarskom kreditnom tržištu u manjem obimu nego kada je bankarsko tržište funkcionisalo u normalnim okolnostima. Pregledom učešća stranih banaka na tržištu kredita vidi se da je ono povećano u uslovima ograničenog međubankarskog kreditnog tržišta. U stvari, 105 kreditnih institucija u stranom vlasništvu predstavljaju jednu trećinu pomenutog tržišta.

Banke sa stranim učešćem, kao i kreditne institucije sa ruskim kapitalom, smanjile su dijapazon svojih proizvoda koji su uključivali dugoročno finansiranje ili su prekinuli sa njihovom ponudom. Broj kreditnih linija koje se nude zajmoprimcima je smanjen. Pored toga, neke strane banke su potpuno ustavile odobranje hipotekarnih kredita u rubljama ili stranom valuti (GE Money Bank, HFC Bank, ICICI Bank Eurasia).

Kriza je takođe uticala na cjenovnu politiku banaka sa stranim učešćem, kao i ruskih banaka. Tokom krize likvidnosti u 2008. godini, banke sa stranim učešćem su drastično povećale kamate na kredite, naročito na hipotekarne kredite, do previsokog nivoa.

Kapacitet banaka sa stranim učešćem za stvaranjem profita je ono po čemu se one jasno razlikuju od drugih kreditnih institucija. Od 1. jula 2009. godine, njihov ukupni profit iznosio je skoro 38 milijardi rubalja u odnosu na 6,8 milijardi rubalja u cijelom sektoru.⁵ HFC Bank, ING Bank, Credit Europe Bank, Unicredit postale su najprofitabilnije. S jedne strane, ovaj ogromni ras ubjašnjava se bankama koje generišu gubitke, najveće banke u Rusiji (Svyaz Bank u odnosu na 55,7, VITB 26,5, KIT Finance 11,6 milijardi rubalja). S druge strane, ispostavilo se da su strane banke otpornije na krizu zbog svoje konzervativne strategije, stroge kontrole nad izdacima i relativno niskog nivoa loših dugova i rezervi.

I finansijsko poslovanje nerezidentnih banaka bilo je jako u 2009. godini. Tako su strane banke, koje učestvuju sa 18,3% u ukupnim sredstvima ruskog bankarskog sektora, učestvovali sa skoro 30% ukupnog profita u bankarskom sistemu zemlje.

Za razliku od ruskih banaka, banke sa stranim učešćem smanjile su svoja devizna sredstva. Od januara do marta 2009. godine, neto strana aktiva smanjena je sa minus 18,4 na minus 24,4 milijarde dolara.⁶ Uloga Banke Rusije u ovom je značajna jer je održala mjesečnu prosječnu vrijednost deviznih sredstava i prosječnu ukupnu vrijednost neto valutne pozicije kreditnih institucija. Banka Rusije je ograničila rast deviznih sredstava i naložila držanje deviza na svojim nekamatonsnim računima. Ove mjere uvedene su kako bi se spriječilo slabljenje rublje i njihov cilj su bile nerezidentne banke.

Tokom krize, banke sa stranim učešćem očekuju pomoć od svojih matičnih kreditnih institucija. Iskustva iz kriza iz 1998. i 2008 -2009. pokazala su da je došlo do značajnog rasta zakonskog kapitala u bankarskom sektoru. U prvom kvartalu 2009. godine, nerezidenti su povećali investicije u zakonski kapital postojećih kreditnih institucija za 13,4%, prvenstveno povećavajući zakonski kapital svojih supsidijarnih lica, kako su to uradile, na primjer, Banca Intesa, Bank of China, JP Morgan Bank International, Raiffeisenbank, DeltaCredit, itd. Ovakav pristup donekle rješava problem – da li kroz centralnu banku pomoći matične kompanije? U Rusiji pomoć uglavnom obezbjeđuju one matične banke koje imaju pristup likvidnim sredstvima na domaćim tržištima. Po tome se Rusija razlikuje od zemalja centralne i istočne Evrope u čijim bankarskim sektorima evrovalde i istočne Evrope zabranjuju pružanje pomoći supsidijarnim društvima u inostranstvu kada su matične banke dobile sredstva od vlade.

Najviše banke sa stranim učešćem su u povoljnijem položaju nego mnoge privatne ruske banke jer imaju mogućnost da dobiju pomoć od svojim matičnih kompanija i da koriste mehanizme refinansiranja bankarskog sistema koje nudi Banka Rusije •

Tabela 2: Odabrani indikatori kreditnih institucija sa stranim učešćem u odnosu na indikatore poslovanja kreditnih institucija, u % (Izvor: Banka Rusije)

	1.07.98	1.01.00	1.01.05	1.01.08	1.01.09	1.01.10
Kreditne institucije sa preko 50% stranog učešća						
Sredstva	6,7	10,6	7,6	17,2	18,7	18,3
Sopstvena sredstva (kapital)	5,0	10,3	7,8	15,7	17,3	23,8
Korespondentski račun i kod nerezidentnih banaka	6,4	9,9	14,0	23,2	17,0	15,6
Kredit i ostali plasmani kod nefinansijskih organizacija	8,8	9,8	6,1	15,5	16,6	14,8
Kredit i depoziti i ostali plasmani kod kreditnih institucija	14,6	31,8	15,8	22,2	25,0	31,7
Depoziti fizičkih lica	0,7	1,8	3,0	8,9	10,3	12,0
Sredstva prikupljena od organizacija	7,1	14,7	9,2	17,8	18,8	18,5
Profit (gubitak) u tekućoj godini	-	-	10,0	16,4	19,7	29,8
od kojih kreditne institucije sa 100% stranim učešćem						
Sredstva	4,7	6,0	5,9	11,6	13,0	11,3
Sopstvena sredstva (kapital)	3,4	6,2	6,3	11,1	12,2	15,4
Korespondentski račun i kod nerezidentnih banaka	3,2	4,2	7,6	15,6	12,1	9,0
Kredit i ostali plasmani kod nefinansijskih organizacija	6,9	7,6	4,6	10,7	11,6	9,1
Kredit i depoziti i ostali plasmani kod kreditnih institucija	8,4	13,0	11,4	18,6	21,6	23,8
Depoziti fizičkih lica	0,2	0,7	2,4	5,0	5,4	6,2
Sredstva prikupljena od organizacija	3,3	6,5	6,0	10,9	12,6	11,1
Profit (gubitak) u tekućoj godini	-	-	8,0	10,7	14,8	27,4

5 Nerezidentni dostigli najviši profit svih vremena.

RBK Daily, 20. avgust 2009.

6 Mamonov, M. Bankarski sistem pogođen krizom: strukturalno pomjeranje i adaptacija ključnih bankarskih grupa.

Centar za makroekonomsku analizu i kratkoročne prognoze, 2009.